

2. Лісовий Ю. Вовна // Відродження. – 1972. - №1. - С. 12-18.
3. Лісовий Ю. Два слова про книгу “Формація української нації” проф. В. Щербаківського // Рідна Віра. – 1966. - №10. – С. 72.
4. Лісовий Ю. Завваги до статті «Поховання» // Відродження. – 1972. - №1. - С. 30-32.
5. Лісовий Ю. Нарис праісторії України. – Лондон – Гага: Млин, 1976. – 100 с.
6. Лісовий Ю. Про Праукраїнський світ // Рідна Віра. – 1966. - №8-9. – С. 47-48.
7. Лісовий Ю. Скити // Українське Відродження. – 1984. - №5. – С. 8-11.
8. Лісовий Ю. Сумер // Відродження. – 1974. – №2. – С. 26-32.
9. Силенко Л. День Сьомий // Рідна Віра. – 1966. – №10. – С. 7-47.
10. Цмокаленко Д. Ой, наступала та чорна хмара... // Україна. – 1966. – № 22. – С. 22–23.

Горбань Річард Анатолійович,
кандидат філософських наук, доцент
Косівського інституту прикладного та
декоративного мистецтва
Львівської національної академії мистецтв

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ЧЕСЛАВОМ СТАНІСЛАВОМ БАРТНІКОМ ДІЙСНОСТІ У СВІТЛІ ОСОБИ

Дійсність у філософській дефініції – це об’єктивна реальність як конкретно розвинута сукупність природних й суспільно-історичних явищ чи все існуюче як результат закономірного розвитку природи, суспільства і духовної культури в її об’єктивному значенні. Дійсність розкривається як система реально існуючих фактів, усвідомлена в їх конкретно історичній взаємодії, у процесі її саморозвитку, в її конкретній сутності, так як вона складається насправді, незалежно від волі і свідомості людей [1, с. 442]. У філософсько-теологічному персоналістичному вченні нашого сучасника, католицького філософа-персоналіста, професора Ч. С. Бартніка дійсність розглядається крізь призму особи в її людських вимірах і виявах, особа в інтерпретації польського мислителя є тим мірилом, яке визначає дійсність, її буття і суть. Оскільки основні питання філософії й теології стосуються саме розуміння та тлумачення дійсності, то Ч. С. Бартнік як філософ-персоналіст і богослов, який приклав чимало зусиль для антропоцентричної переорієнтації католицизму, наполягає на тому, що дійсність можна зрозуміти тільки завдяки особі, адже поза нею немає нічого іншого, що могло б дати повне розуміння дійсності.

Перед нами стоїть завдання висвітлити такі аспекти дійсності як буття, світ, суспільство, історія та культура в персоналістичному вченні Ч.С. Бартніка як системі філософсько-релігійних поглядів.

У статті «Розуміння реальності в персоналізмі» (1989) Ч.С. Бартнік стверджує: «Без особи буття не було б буттям у повному сенсі, не мало б своєї суті» [6, с. 8]. Це людина відчуває, бачить, розуміє, діє. Не слід вважати таке сприйняття дійсності суб'єктивним чи ідеалістичним, воно в категорії пізнання та методології є реальним. На протигагу реїстичним тенденціям у філософії, персоналістична має універсальний і трансцендентний характер. Оскільки дійсність можна зрозуміти та пізнати за допомогою особи, то вона постає як універсальна категорія пізнання. У цьому аспекті і Бога неможна було б пізнати та зрозуміти, якби він не був Особою. Це стає підставою найповнішого і найглибшого реалізму пізнання. Філософ зауважує: «Бог може існувати, а існуючий стає причиною реальності, тільки якщо сам має персональне буття» [6, с. 9]. Буття, яке бере початок від Бога, може відзначатися персональним існуванням тільки в значенні персональної реляції. Бог створює і розбудовує персональну систему як взаємодію осіб (relatio). У найвищому ступені персональність концентрується в людській особі, яка стає фактом персональної реляції буття й аргументом на користь персональності дійсності, як найвища її категорія. Особа зумовлює реальність самого буття, адже без неї не було б реальності, буття мало б характер ілюзії й анонімності, але без реальності не була б можливою і особа, тому в аспекті існування вони взаємно пов'язані.

У світі центральне місце також займає особа, оскільки в порівнянні з нею істота матеріальних речей не має неповторного й абсолютного характеру, хоча створене буття постає своєрідним мостом спілкування між людиною і Богом. На думку Ч. С. Бартніка, світ не може бути дійсністю, яка виникає сама з себе, самою в собі і для самої себе, він нездатний здійснювати себе, бути повнотою реляції у спрямованості на інше, бо тоді відзначався б атрибутами, властивими Богу, а його істота ототожнювалася б зі спільним існуванням [6, с. 13]. Усе буття, що наповнює світ, базується на спільному, приведеному в дію акті існування, яке дає Бог. Світ сам по собі не бере участі в екзистенції Бога, а створює середовище для зустрічі Бога і людини. У цьому значенні він наділений реальністю буття, що закладено в його релятивній субзистенції, а водночас здатністю розвиватися. Філософ зазначає реальну подібність людини і світу, а водночас їх реальну відмінність. Подібність полягає у природі створення, де є загальний і конкретний прояви буття, а відмінність у тому, що людина має власну особову істоту. Людина отримує існування, закорінене в існуванні світу, і zarazом індивідуалізує його в абсолютний спосіб в особі.

Суспільний світ, згідно Ч.С. Бартніка, належить до особової сфери, як і до сферу природи, за словами польського дослідника В. Пенхежевського, у цьому напрямку філософ розвиває своє персоналістичне вчення, де особливе місце відведене поняттю колективної особи як об'єднання багатьох осіб, які в підсумку становлять суспільну, «спільнотну особу» [8, с. 33]. Ч.С. Бартнік називає її «мегаособою», з якою не слід ототожнювати людську особу, бо вони цілком різні, але вимір людської особи немовби переходить на все, що її оточує. Натомість спільнота – це єдність багатьох людських осіб. І в цьому сенсі можна говорити про особовий вимір спільноти та спільнотний вимір людської особи, що виводить концепцію Ч.С. Бартніка за рамки встановлені індивідуалізмом і

виключного акцентування людини в її індивідуальному вимірі, позаяк для католицького філософа важливо показати реальність суспільного феномену особи, не обмежуючись індивідуалістичною антропологією, розглянути в цьому ключі всю дійсність: світ, людину, суспільство, Бога.

Історія у своєму визначенні містить два аспекти: об'єкта (події, факти, ідеї) і суб'єкта (ставлення, оцінка, інтерпретація історичних фактів і подій). На думку Ч.С. Бартніка, головним є другий аспект [4, с. 137]. Важливим є не те, що було і як саме було, бо це тільки тло, а для чого сталося, що означало, який має сенс. Найбільш адекватною категорією інтерпретації герменевтики історії, на переконання польського філософа, слід вважати особу, її існування у фізичному значенні. Саме існування надає реальність буттю, тому воно насамперед розглядається історією та становить об'єкт історії. Перед людиною постає завдання дослідження й інтерпретування дійсності персональної екзистенції. Таким чином історія стає пізнанням екзистенції завдяки екзистенції особи особою. Живучи, діючи, творячи, людина виявляється істориком власної особи, формує власну історію, саму себе. Це набуває вигляду автоісторії. Так у трактаті «Христос як сенс історії» (1967) польський мислитель пропонує нове, персоналістичне розуміння історії як явища. В аспекті об'єкту вона означає процес здійснення, безнастанну генезу усього буття, але у співвіднесенні до особи. Натомість в аспекті суб'єкта історія постає як універсальна наука, що не обмежується емпіричними фактами, а сягає глибин явищ дійсності, це заглиблене, внутрішнє пізнання має проходити через дійсність особи, стверджує Ч. С. Бартнік [2, с. 33]. Історія є тією особливою дійсністю, що постійно постає в новому прояві перед кожною новою людиною, яка хоче її пізнавати і пізнає. Історичне пізнання має персональний характер, є дійсністю, яка «дозріває» у свідомості й самоусвідомленні людської особи. Людина пізнає не лише емпірично, а й духовно, тому історичне пізнання має не лише емпіричний, а й надприродний характер. Філософ стверджує, що в такий спосіб людина може охопити усю дійсність – і природну, і надприродну – в її історичному здійсненні та реальності [4, с. 142].

Найповніший і найвищий ступінь вираження особове буття знаходить у культурі. За словами Ч.С. Бартніка: «У культурі людина намагається взяти у свої руки оточуючий світ, пізнати та перетворити його, насамперед своє тіло, себе і суспільство, природу, космос, щоб реалізувати ідеал себе» [3, с. 39]. Тому культура в широкому значенні – це перетворення світу і себе, виведення на вищий рівень буття, більш досконалий, наскільки це можливо і в силах людини. У культурі слід бачити можливість розвитку особового ества, людської природи та суспільства. Культура тісно пов'язана з продовженням творення, започаткованого Богом-Творцем, і є основним завданням людини й можливістю довершення дійсності та самої людини в її індивідуальному і суспільному особових вимірах [7, с. 39]. Тому культура виконує роль особового вдосконалення людини, здійснює функцію абсолютної гуманізації людини. Філософ закликає будувати прозопоічну культуру, наповнену особовими елементами, структурою, цінностями, яка є особливо важливим видом і засобом реалізації, творення й виразу людської особи. Така культура підлягає всім

категоріям людського буття: реалізації суті людини, її існування, історії, екзистенції, етики, естетики, практики та користі. Відтак культурологія стає природним наслідком і продовженням антропології та прозопології. На переконання польського мислителя, без персоналістичного підходу не може бути жодної змістовної та корисної культурології, творчості, мистецтва [5, с. 458].

Як бачимо, у персоналістичному вченні, обстоюваному Ч.С. Бартніком, у центрі всієї дійсності знаходиться людина, але не лише в площині земного виміру, а й у площині створеного Богом буття. В особі людини вся дійсність отримує свою цілеспрямованість і сенс, йдучи до свого звершення в досконалості буття. Причому кожне буття допомагає іншому в досягненні цієї мети, все матеріальне стає середовищем і засобом вдосконалення особового буття людини, у свою чергу людська особа все наповнює сенсом і створює можливість реалізації й удосконалення. Важливими для польського філософа-персоналіста є питання самого буття і світу, а також більш конкретних проявів дійсності – суспільства, яке, зрештою, складається з окремих осіб та культури й історії, які формує і творить особа. На переконання Ч.С. Бартніка, особа проявляється насамперед в своєму існуванні, потім знаходить вираз в історії, залишаючи свій особовий слід, але це стає можливим у дійсності культури та за її допомогою.

Література

1. Ильенков Э. Действительность / Э. Ильенков // Философская энциклопедия: В 5 т. – Т. 1: А – Дидро / гл. ред. Ф. В. Константинов. – Москва: Советская энциклопедия, 1960. – С. 442–444.
2. Bartnik Cz. St. Chrystus jako sens historii / Czesław Stanisław Bartnik. – Wrocław: Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, 1987. – 355 s.
3. Bartnik Cz. St. Historia filozofii / Czesław Stanisław Bartnik. – Wyd. 2. – Lublin: Gaudium, 2001. – 596 s.
4. Bartnik Cz. St. Personalistyczna koncepcja historii / Czesław Stanisław Bartnik // Biuletyn Towarzystwa Przyjaciół Teologii i Filozofii Chrześcijańskiej – 1973. – № 4. – S. 137–143.
5. Bartnik Cz. St. Personalizm / Czesław Stanisław Bartnik. – Wyd. 2 popr. i poszerz. – Warszawa: O.K., 2000. – 531 s.
6. Bartnik Cz. St. Rozumienie rzeczywistości w personalizmie / Czesław Stanisław Bartnik // Roczniki Teologiczno-kanoniczne. – 1989. – № 36. – S. 5–21.
7. Bartnik Cz. St. Teologia kultury / Czesław Stanisław Bartnik. – Lublin: Standruk, 1999. – 419 s.
8. Pęcherzewski W. Wywiad z ks. Prof. Cz. Bartnikiem pod tytułem Personalizm uniwersalistyczny – nowy kierunek naukowy / W. Pęcherzewski // Bartnik Cz. St. Osoba i historia: Szkice z filozofii historii. – Lublin: Standruk, 2001. – S. 27–33.